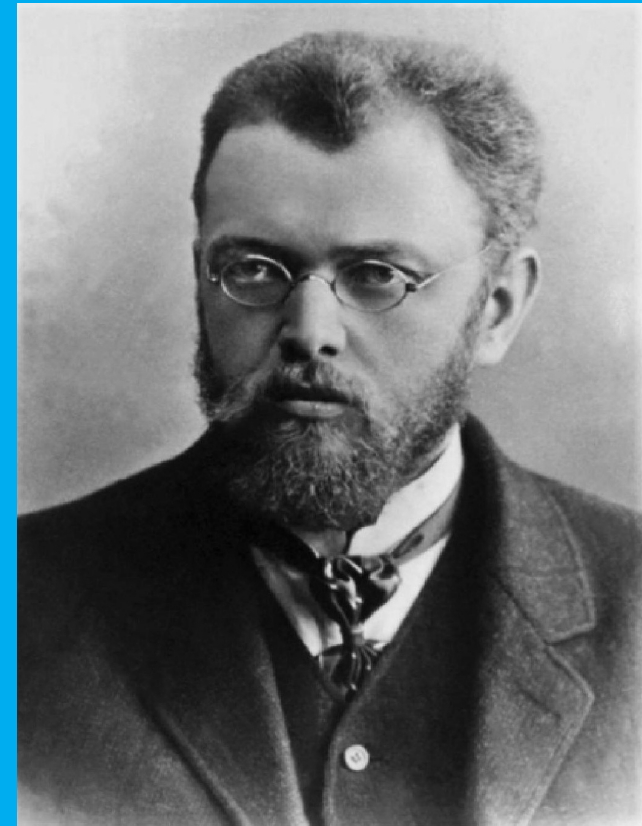

ФІЛОСОФІЯ РЕЛІГІЇ ТА МЕДИЦИНИ В ПОСТСЕКУЛЯРНУ ДОБУ

збірник матеріалів
VI Міжнародної науково-практичної конференції

МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ О. О. БОГОМОЛЬЦЯ
Кафедра філософії, біоетики та історії медицини
ВІДДІЛЕННЯ РЕЛІГІЄЗНАВСТВА ІНСТИТУТУ ФІЛОСОФІЇ ІМЕНІ Г. С. СКОВОРОДИ НАН УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ СОЦІАЛЬНОЇ МЕДИЦИНИ ТА МЕДИЧНОЇ ЕТИКИ МЕДИЧНОГО ФАКУЛЬТЕТУ
УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ КОМЕНСЬКОГО В БРАТИСЛАВІ (Словаччина)
ЦЕНТР РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ "HUMANUS" (Болгарія)
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
Кафедра релігієзнавства

ФІЛОСОФІЯ РЕЛІГІЇ ТА МЕДИЦИНИ В ПОСТСЕКУЛЯРНУ ДОБУ

матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції,
присвяченої пам'яті свт. Луки (В. Ф. Войно-Ясенецького)

11 – 12 червня 2024 р.

МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ О. О. БОГОМОЛЬЦЯ
Кафедра філософії, біоетики та історії медицини
ВІДДІЛЕННЯ РЕЛІГІЄЗНАВСТВА ІНСТИТУТУ ФІЛОСОФІЇ ІМЕНІ Г. С. СКОВОРОДИ НАН УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ СОЦІАЛЬНОЇ МЕДИЦИНИ ТА МЕДИЧНОЇ ЕТИКИ МЕДИЧНОГО ФАКУЛЬТЕТУ
УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ КОМЕНСЬКОГО В БРАТИСЛАВІ (Словаччина)
ЦЕНТР РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ "HUMANUS" (Болгарія)
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
Кафедра релігієзнавства

ФІЛОСОФІЯ РЕЛІГІЇ ТА МЕДИЦИНИ В ПОСТСЕКУЛЯРНУ ДОБУ

матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції,
присвяченої пам'яті свт. Луки (В. Ф. Войно-Ясенецького)

11 – 12 червня 2024 р.

Київ – 2024

Секція І.
**ПИТАННЯ РЕЛІГІЇ ТА МЕДИЦИНИ У ЖИТТІ І ТВОРЧОСТІ
СВЯТИТЕЛЯ ЛУКИ (В. Ф. ВОЙНО-ЯСЕНЕЦЬКОГО)**

Васильєва І. В., Кучеренко І. І.,
НМУ імені О. О. Богомольця,
ivafilos1403@gmail.com, innanmu2018@gmail.com

ФЕНОМЕН ДУХОВНОСТІ В ЧАСИ ВОЄННОГО ЛИХОЛІТТЯ

Осмилюючи феномен сучасної війни, варто провести певні паралелі між Першою та Другою світовими війнами та війною, яка сьогодні розв'язана росією в Україні. Численні людські жертви, величезні матеріальні, культурні та екологічні збитки та втрати, зруйновані міста і села, житлові будинки і храми, понівечені доли, біль, страждання, туга... Е. М. Ремарк у Передмові до книги "На Західному фронті без змін" відзначив: "Це лише спроба розповісти про покоління, яке занастала війна, про тих, хто став її жертвою, навіть якщо врятувався від снарядів" [1].

До "невидимих ран" війни, отриманих українцями дослідники здебільше відносять "душевні рани, які потребують зцілення" [2, с. 6]. Достатньо ґрунтовно досліджується питання психічного і ментального здоров'я [3; 2; 4], впровадження методик надання медико-психологічної допомоги в сфері охорони здоров'я [5]. Водночас питання духовності та духовного здоров'я нехтуються або розглядаються в контексті психічного, ментального або соціального, тим самим ігнорується специфіка власне власне духовних процесів, їх відносна самостійність і значення у житті людини та суспільства.

Питання духовності займають чільне місце у релігії, теологічному та філософському дискурсах. У Святому Письмі простежується ідея нетотожності психічного (душевного) і духовного, оскільки "не всі душевні є духовними". Християнська антропологія надає перевагу триадичній моделі людини (Іоанн Златоуст, П. Пустинник, І. Брянчанінов, А. Сурожський та ін.), в якій виокремлюються три неподільні взаємопов'язані начала – дух, душа і тіло. Саме цей підхід всебічного розвиває свт. Лука (В. Ф. Войно-Ясенецький) у філософсько-теологічних працях "Дух, душа і тіло" (1947 р.), "Наука та релігія" (1954 р.). "Слідуючи догматам Християнства, архієпископ Лука акцентує увагу на онтологічному аспекті цієї проблеми, субстанційному значенні духу... Духовна енергія розглядається свт. Лукою як всемогуття любов Божественна, вплив якої призводить до створення матеріальних і духовних світів, включаючи розум людський і весь світ духовних, психічних явищ" [6]. Владика досліджує проблему духовності й у морально-етичних і, в певній мірі, екзистенціальних аспектах, порушуючи питання пробудження "трансцендентальної свідомості", свободи морального вибору людини, боротьби зі злом "яке коріниться у серці, свідомості людській", заповіді Христа про любов до ворогів, зовнішньої (смертної) і внутрішньої (духовної, "нової") людини, яка постійно оновлюється

тощо. На думку свт. Луки, життя є безмежною боротьбою світла з темрявою у душі людини. Ця боротьба завжди відбувається не тільки в людині, а й в історії людства.

Цим та іншим аспектам феномену духовності присвячені праці представників класичного екзистенціалізму, передусім екзистенціального напрямку (С. К'єркегор, К. Ясперс, Г. Марсель, М. Унамуно та ін.), екзистенціально-гуманістичної психології (Л. Бінсвангер, К. Роджерс, А. Маслоу, В. Франкл та ін.), сучасних українських філософів (А. Алексєнко, С. Кримський, В. Кебуладзе, Н. Хамітов та ін.). Аналіз та узагальнення зазначених підходів дає можливість конкретизувати зміст поняття духовності. Духовність постає як сутнісна, визначальна риса людини. За Франклом “духовність, свобода та відповідальність – це три екзистенціали людського існування ... духовне не просто притаманне людині поряд з тілесним і психічним, які властиві й тваринам. Духовне – це те, що відрізняє людину, що притаманне їй та лише їй ... людина починає поводити себе як людина, коли вона в змозі подолати рівень психофізично-організмичної даності, ... постійно виходити за межі самої себе”. “Людина – це більше, ніж психіка, людина – це дух” [7, с. 63].

Духовність як інтегральна особистісна якість людини охоплює не тільки смислові, ціннісні, моральні трансцендентні виміри її буття, а й духовні, ціннісні переживання і почуття (віра, надія, любов), відповідні вчинки, дії, спосіб життя, характеризує відношення людини до Абсолюту (Бога, вищої ідеї тощо), до себе, до інших людей, навколишнього буття, суспільства (держави), людства, Всесвіту. С. Кримський зазначає: “Духовність – це повнота буття людини, яка зорієнтована й націлена духом” [8, с. 55].

Важливе значення для осмислення духовної ситуації в сучасній Україні має звернення до одного із провідних концептів екзистенціалізму – поняття “межових” (критичних “абсурдних”) ситуацій (загрози життю, смерть рідних і близьких, важкі хвороби, каліцтво тощо), які руйнують стале життя людини і перетворюють його у стан абсолютної невірніваженості. Досвід межових ситуацій ніби доводить людині недосконалість її особистого буття (цілей, цінностей в житті), шляхом концентрації внутрішньої напруги (страх, туга, жах, відчай) людина виривається із полону бездумного існування і відкриває можливості виходу на рівень “автентичного існування”, духовного буття. Особливе значення в переживанні людиною межових станів надається смерті. Смерть виявляється пробним каменем, з допомогою якого можна визначити, що в житті екзистенціальне, а що ні. “Те, що перед смертю залишається істотним, те – екзистенціальне, те, що втрачає свою цінність, виявляється даремним, є голим буттям” [9, с. 223]. К. Ясперс і Г. Марсель екзистенційне значення смерті пов'язують не з усвідомленням людиною власної смертності, а зі смертю близького, “істинним фактом трагізму людської участі”. Незважаючи на фізичну смерть близької людини, ми зберігаємо з нею екзистенціальний зв'язок шляхом продовження внутрішнього діалогу, оголення цілої гами болючих, часто суперечливих духовних почуттів (любов, сум, туга, провина, вірність, вдячність тощо).

Як показує досвід Першої та Другої світових війн, сучасної війни в Україні, духовне життя країни під час війни має суттєві відмінності від

мирного часу. Достатньо проблемним представляється застосування деяких традиційних принципів духовності в умовах воєнного часу, наприклад, любові до ворога, ненасильницького супротиву злу. Видатний український філософ С.Кримський, осмислюючи духовні засади ХХІ століття у відносно мирні часи української історії відзначав, що в сучасному суспільстві перестає діяти, в соціальному сенсі, “закон виключеного третього”, тобто принцип “або – або”. “В нормальних умовах існування суспільства Бог не грає з людьми в шахи, тобто в чорне і біле” [8, с.57]. В якій мірі цей підхід спрацьовує сьогодні, під час війни?

Сучасна росія уособлює абсолютне зло, попираючи у розв’язаній нею війні всі норми загальнолюдської моралі і людяності. Сьогодні на часі необхідність пошуків не “третьої правди”, а активного силового, фізичного і внутрішнього супротиву українців цьому злу. Закон “третьої правди”, передусім, як принцип розуміння ймовірно набуде актуальності під час завершальної фази війни, як шлях домовленостей, переговорів. Соціологи сьогодні відзначають активізацію опції дуального сприйняття українцями подій і процесів зумовленою зовнішньою агресією: свої-чужі, біле-чорне, добро-зло, правда-кривда тощо. Тобто природно зменшується діапазон можливих реакцій, наявними обставинами жорсткіше вимагається набуття “правильного” ставлення, обмежуються свобода вибору особистісної позиції [10, с. 23]. Зсув свідомості до спрощеного, двозначного способу мислення й оцінок дійсності, відповідних поведінкових установок є свідченням проблем деформації духовного світу деяких людей під впливом жорстких реалій сучасної війни.

Проблема духовності у філософському, релігійному дискурсах традиційно пов’язується з трансцендентними вимірами людського буття, сходженням душі до Абсолютного, вищого. Проте в умовах сучасної війни викристалізуються не тільки вертикальні, а й горизонтальні лінії духовності людини, пов’язані з її феноменологічною свідомістю, зростанням значущості реального земного існування. Постійно перебуваючи у межових ситуаціях, стані невизначеності, українці почали більше цінувати й орієнтуватись на сьогоднішнє, а не на майбутнє. Як свідчать результати соціологічних досліджень, поряд з актуалізацією такої мети, як “Завершення війни перемогою України”, яка має безумовне ціннісне значення і є, по суті, вищою цінністю, котра об’єднує всіх українців у часи воєнного лихоліття, безумовного ціннісного значення також набули: “Безпека рідних і близьких”, “Щастя і благополуччя в сімейному житті”, максимального ціннісного значення – “Добррозичливість, взаємопідтримка і взаємодопомога між людьми”, “Слідування власним моральним нормам і принципам” [11], важливе значення українці надають спілкуванню з рідними, друзями.

Література:

1. Ремарк Е. М. На Західному фронті без змін Х.: Книжковий клуб “Клуб Сімейного Дозвілля”, 2023. – 240 с.

2. Охорона ментального здоров'я та медикопсихологічна реабілітація військовослужбовців в умовах гібридної війни: теорія і практика: монографія [за загальною редакцією В. І. Цимбалюка]. – К.: ВСВ “Медицина”, 2021. – 256 с.
3. Корольчук О. Л. Охорона психічного здоров'я в умовах ведення АТО // Інвестиції: практика та досвід, № 18/2016. – С. 96 – 102.
4. Підтримка ментального здоров'я в часи війни. – URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/pidtrymka-mentalnoho-zdorovya-v-chasy-viynu>
5. Чабан О. С., Хаустова О. О. Медико-психологічні наслідки дистресу війни в Україні: що ми очікуємо та що потрібно враховувати при наданні медичної допомоги? // Український медичний часопис, 4 (150) – VIII/VIII 2022. – С. 1 – 11.
6. Васильєва І.В. Філософія релігії та медицини свт. Луки (В.Ф.Войно-Ясенецький) // Вісник Національного авіаційного університету. Філософія. Культурологія. Збірник наукових праць. – № 1 (27), 2018. – С. 5-9.
7. Frankl V. E. *Psychotherapy and existentialism*. – N.Y.: Simon and Shuster, 1967. – 242 p.
8. Кримський С. Ранкові роздуми. – К.: Майстерня Білецьких, 2009. – 120 с.
9. Jaspers K. *Philosophie*. Bd. II. *Existenzerhellung*. – Berlin: J. Springer, 1973. – 440 s.
10. Українське суспільство в умовах війни. 2022: Колективна монографія / С.Дембіцький, О.Злобіна, Н.Костенко та ін.; за ред. ред. членкор. НАН України Є.Головахи, д.соц.н. С.Макеєва. – Київ: Інститут соціології НАН України, 2022. – 410 с.
11. Iryna V. Vasylieva, Serhii L. Shevchenko, Kateryna O. Hololobova, Anna V. Laputko, Serhii V. Kirienko. *Spiritual health under the wartime: existential aspects*. *Wiadomości Lekarskie Medical Advances*, Volume LXXVII, Issue 4, April 2024. P. 710 – 715.